

DOI 10.51558/2490-3647.2022.7.3.27

UDK 821.163.4(497.6):398.87

Primljeno: 30. 05. 2022.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Nirha Efendić

TRI VARIJANTE BALADE O ZALOGU SINA ZA BRATA SA SJEVERA BOSNE

Prilikom terenskog istraživanja Brčkog, koje je 1956. godine kao uposlenik Instituta za istraživanje folkloru obavljao književnik i folklorist Alija Nametak, u Folklorni arhiv Zemaljskog muzeja doneseno je šezdesetak lirskih pjesama među kojima je i jedna balada o majci koja žrtvuje sina da bi spasila brata. Ova potresna balada zabilježena je još najmanje dva puta na sjeveru Bosne, a dvije varijante ove pjesme zabilježene su u Derventi i nalaze se u velikoj zbirci Smajila Bradarića, rukopisu koji se također čuva u Folklornom arhivu Zemaljskog muzeja BiH, a koji je i objavljen 2018, u suizdanju Zemaljskog muzeja i Slavističkog komiteta BiH (Bradarić 2018). Inačica spomenute balade razmatrana je i u studiji Muniba Maglajlića *Muslimanska usmena balada* (1985), u odjeljku pod naslovom *Sukobi u porodici*, što ukazuje na njen značaj, ali i solidan broj zabilježenih varijanti širom Bosne. Ipak, ovdje donesene varijante nisu bile predmetom Maglajlićevih analiza, premda ih je za svoju studiju pronašao čak devet iz različitih izvora. Ovaj rad nastojat će da metodom tro-varijantnog promicanja balade sagleda usmenog pjesnika sa sjevera Bosne na djelu. Nastojat će da pokaže poetska dostignuća “sjevernih” varijanti i ukaže na njihov značaj. U svakoj zabilježenoj i donesenoj varijanti sagledat će se pjesničko uobličenje ključnih motiva i ustanoviti razlike među njima. Koristit će se interpretativni i analitički metodi.

Ključne riječi: usmena književnost; balada; motiv; krvna osveta; varijanta

U traganju za odgovorima na postavljeni zadatak razumijevanja usmene književnosti nekad i sad hrvatska znanstvenica Maja Bošković-Stulli suočila se, između ostalih, i sa pitanjem može li književni tekst, nakon izdvajanja iz izvornog konteksta i prenošenjem u štampani medij i dalje ostati folklorni, pripada li, naime, i dalje usmenoj književnosti ili se pak potpuno izjednačio sa pisanom književnošću. Na ovu dilemu ponudila je dvojak odgovor: „Po tipu komunikacije i posljedicama koje odatle proizilaze, tekst je sada izjednačen sa pisanom književnošću. No po svojim sačuvanim karakteristikama i po nužnosti da se čitatelj, ako želi prihvatiti djelo, bar djelomice uživi u specifičnu estetiku usmene književnosti i prihvati njezinu poetiku – tekst ni nakon zapisa ne prestaje pripadati usmenoj književnosti“ (Bošković-Stulli 1983: 178). Našavši se pred zapisanim tekstovima tri varijante jedne balade, nismo izbjegli a da ne postavimo slično pitanje – koliko je zapisani tekst prije sedam i više decenija izgubio, a koliko sačuvao od izvornosti konteksta i sugestije kazivača. Nema sumnje da smo za izvjesni aspekt doživljaja same pjesme u usmenom kazivanju unekoliko zakinuti, ali to nije razlog da analiza provedena u ovome radu ne uznastoji rasvijetliti postupke tri različita prenosioca usmenoknjiževnog dobra, a naše razumijevanje pjesama ukaže na njihov kulturnostvaralački značaj i barem djelimično rasvijetli uvid u estetiku usmenog kazivanja.

Teorijska razmatranja o baladi na ovim prostorima započinju s tekstovima Stanka Vraza „Glasi iz dubrave žerovinske“ (1841) te Franje Markovića „O baladah i romancah“, u kojem je dao vlastite definicije ove vrste zasnovane na razmatranju evropskih, engleskih i škotskih balada, s jedne, i španjolskih romansi, s druge strane. Drugi Markovićev važan tekst pod naslovom „O slavenskih baladah“ objavljen je kao nastavak prvome, a u njemu je progovorio o baladama južnoslavenskog prostora. Markovićevi tekstovi objavljeni su u listu *Vienac* 1869. godine. Kada je riječ o bošnjačkoj usmenoj baladi unutar južnoslavenske literarne zajednice, prve značajnije studije potekle su od Hatidže Krnjević (*Usmene balade Bosne i Hercegovine*, 1973). Za razumijevanje balade kao vrste i njenih pojava u Bosni i Hercegovini veoma je značajan prilog Krnjevićeve koji je objavljen pod naslovom „Usmene balade Bosne i Hercegovine, dosadašnja izučavanja i glavna svojstva“ (1975). Posebno se čini važnim njeno nijansiranje odlika balade u odnosu na epsku pjesmu gdje je istakla sljedeće: „Balada, i kad peva o poznatoj istorijskoj ličnosti, ne peva o istorijskom podvigu, ne peva o junaku, već o čoveku u junaku, upravo obrnuto epskoj pesmi (...) Ponašanje junaka je neepsko, nejunačko, on je samo običan čovek pun mana, strasti, napsrlina“ (Krnjević 1973: 373).

Kada pak govorimo o pojedinačnim baladama, temom sarajevske balade o braći Morićima, među ostalima, najtemeljitije se do sada pozabavila Đenana Buturović. Dugogodišnja bavljenja Buturovićeve ovom temom rezultirala su dvjema studijama, najprije onom pod naslovom *Morići. Od stvarnosti do usmene predaje* (1983), a potom i u njenom novom, dopunjenom izdanju, drugi put pod naslovom *Morići. Smisao sjećanja i pamćenja* (2009).

Konačno, kao predani istraživač, Munib Maglajlić se, uz druge vidove usmenog stvaralaštva, skoro cijeli svoj naučni vijek bavio izvorima, zatim naučnim vrednovanjima, potom historijatom bilježenja, povijesnim kontekstom nastanka, te poetičkim odlikama bošnjačke usmene balade (Vidjeti: Efendić 2016a). Kako je već spomenuto, u studiji *Bošnjačka usmena balada*, posebni odjeljak naslovljen "Sukobi u porodici", u poglavlju o tematici i motivici usmene balade Maglajlić je predstavio pjesmu kojoj ćemo posvetiti pažnju u ovome radu. Njegova analiza pjesme zasnovana je na solidnom broju zabilježenih varijanti čiji je sižejni obrazac opisan u sljedećem sažetku:

„Brat saopštava sestri kako mu je život ugrožen zbog ubistva koje je počinio i moli je da žrtvuje jednog od tri sina, kako bi on otkupio glavu; sestra, obično bez riječi pristaje, a zatim pristupa izvršenju odluke o žrtvovanju djeteta; majka navodi sinove da neki od njih pođe s njom, navodno na svadbeno veselje. Ne sluteći ništa, tek najmlađi sin pristaje da pođe s majkom; sin odlazi ravno u ruke dželata, koji ga pogube” (Maglajlić [1985] 2018: 126).

Brojna uobličena ove teme poslužila su Maglajliću da uoči kako je najraznovrsnije variran motiv majčinog nagovaranja sinova da krenu s njom na pohod u kojem će biti žrtvovani. Varijanta balade koju je Maglajlić odabrao predstaviti u spomenutoj studiji objavljena je u *Bosanskoj vili* 1897. godine, a u napomeni je ukazao na postojanje inačica u još devet različitih izvora do kojih je došao.

Kada je Alija Nametak 1956. godine zabilježio jednu varijantu ove pjesme u Brčkom, iste godine istu pjesmu zabilježila je i Ljuba Simić, tadašnja uposlenica Zemaljskog muzeja BiH, od Mehmeda Varešanovića, poznatog sarajevskog sazlije i pjevača, i arhivirala je u FAZM. Imena protagonista svjedoče da je pjesnički obrazac ove balade proputovao kroz različite nacionalne sredine koje objedinjava jedinstven bosanskohercegovački prostor (Vidjeti Efendić 2015). Tako će u jednom momentu Varešanović, nakon ispjevane svoje varijante reći: „a Serbi pjevaju ovako...”, promijenivši tek imena junaka (FAZM, LI-G 13.181). Također, jedna inačica ove balade koju je Hatidža Krnjević uvrstila u *Antologiju narodnih balada* (1978: 184-185) sadržava imena koja dolaze iz srpskog kulturnog kruga. Ova varijanta preuzeta je iz Davidovićeve zbirke, objavljene u Pančevu 1884. godine pod naslovom *Srpske narodne pjesme iz Bosne (ženske)* – br. 143.

BILJEŽENJA NA SJEVERU BOSNE

Baladu o nesretnoj hudovici koja zalaže život sina da otkupi bratovu glavu Alija Nametak zabilježio je u Brodu kod Brčkog od Rejfe Hukićević, djevojački Osmić, rođ. 1914. Ovu baladu Nametak je zabilježio 28. 10. 1956. godine, prilikom terenskih istraživanja Brčkog. Druge dvije, koje su u ovom tekstu poslužile za primjer, nalaze se u velikoj zbirci Smajla Bradarića, koja je nastajala tokom tridesetih i četrdesetih godina prošlog stoljeća, a pjesme su uglavnom zabilježene u Derventi i njenoj okolini, također na sjeveru zemlje.¹ Maglajlić nije imao uvida u varijante koje je zabilježio Bradarić, jer one nisu tada bile objavljene, a sam rukopis bio je teško prohodan i dugo je čekao svoju obradu na Odsjeku za duhovnu kulturu Odjeljenja za etnologiju Zemaljskog muzeja BiH. U nastavku rada izložit ćemo sve tri varijante, kao i razlikovna obilježja koje su navedene varijante ponijele.

VARIJANTSKO PROMICANJE BALADE O ZALOGU SINA ZA BRATA

Prije nego se pozabavimo samim tekstom balade i varijantskim razlikama, trebalo bi razmotriti nekoliko socioloških fenomena koji su oblikovali tematiku i sadržaj balade. Naime, zvuči šokantno kada se čuje da je majka žrtvovala vlastito dijete da bi spasila bratov život, ali to i ne mora biti toliko „surova i neracionalna“ odluka kada se sagledaju okolnosti u kojima se naznačena drama odvijala. Najprije, mlada hudovica treba da prehrani porodicu, i to tri sina koja još nisu stasala da privređuju. Njene brige ne završavaju se samo na potrebi da pazi na njihovo zdravlje i naobrazbu, nego i da ih podigne sa svim finansijskim zahtjevima koji joj se kroz život nameću. U tom smislu njeno bespogovorno prihvatanje bratova zahtjeva može se racionalizirati, zapravo drama i nastaje upravo u trenutku potrebe da se okolnosti racionaliziraju. Brat je odrasla osoba, sposobna da zaradi, oslonac u vanrednim uvjetima i treba ga sačuvati. S druge strane, dijete uz majku veže emocionalna spona, ali svirepost životnih okolnosti udara i na taj čvor. Dijete majka može roditi, ako sačuva sebe i svoj „čvrst“ oslonac. Brat je jedan i njega ne može niko nadomjestiti, posebno u slučaju kada je žena ostala bez muža – životne zaštite i izdržavaoca. Surovost ove drame uvećava se samom spoznajom da je žena u vremenu nastanka ove balade bila potpuno finansijski i društveno ovisna o muškarcu.

---

¹ Više o ovoj zbirci, kao i značajnim zbirkama Folklornog arhiva Zemaljskog muzeja u Efendić (2019 i 2016b).

Ključni motivi:	Derventa	Derventa	Brčko
<p>1. Susret sestre sa bratom i njegov neobičan zahtjev</p> <p>2. Susret ojađene majke sa sinovima</p> <p>3. Odgovor najmlađega sina</p>	<p>10/ II/ 1939, J. Delić od Zulejhe Mujačić</p> <p>1. Gorom kuka aga Hasan-aga, Susrela ga seka Umihana, Pitala ga seka Umihana. „Ne pitaj me, seko Umihano, Pogubio sam careva sestrića, Pa mi ištu glavu za njegovu. Ti imadeš do tri svoja sina, Podaj jednog, zamijeni mi glavu!“</p> <p>2. Ode sestra kuli na čardake, Gdje joj sjede do tri njena sina. Jedan uči, jedan hatmu čini, Treći majci hamajliju piše. „Hajde, dragi sine Muhamede, Hajde sine, daidža ti se ženi, Pa i tebe zove u svatove.“</p> <p>3. Mila majko, mene boli glava, Ta mu bolja srcu dolazila. „Hajde, sine, sveži svoju glavu, Sveži glavu zlatali mahramom, Sveži srce svilenijem pasom, Pa se nihni niz zeleno polje.“ Pa on dođe daidžinom dvoru,</p> <p>4. Pa kad dođe do daidžinog dvora, Nit' imade pjesme, nit</p>	<p>Smajil Bradarić</p> <p>1. Konja igra šećer Salih-aga, Ispred dvora seke Melkadune. Pitala ga seka Melkaduna: „Ta, Boga ti, šećer Salih-aga, Šo s' mi tako konja razigrao?“ Govorio šećer Salihaga: „Ne pitaj me, Melkaduna seko, Posjekô sam pašina sestrića, Pa mi išću glavu za njegovu. U teb' ima do četiri sina, Daj mi jednog, zamijeni mi glavu!“</p> <p>2. Ona skoči na noge lagahne, Ona ode kuli uz mostove, Al' u kuli sve četiri sina: Jedan uči, drugi hatmu čini, Treći majci dilbagiju piše. Najmlađega zabolila glava, Najmlađega sina Muhameda, Najmlađega, majci najdražega, Njemu veli ostarila majka: „Hajd' ustani sine Muhamede, Pa se umij đulsijom vodicom, Stegni glavu vezenim jaglukom, Stegni srce bijelim mukademom, Ne bi l' tebi glava umilila, Da idemo daji na veselje, Sinoć nam se dajo oženio. Skoč' Muhamed na noge</p>	<p>28. 10. 1956. Brod kod Brčkog, Alija Nametak od Rejfe Hukićević, djevojački Osmić, rođ. 1914.</p> <p>1. Seka brata na večeru zvala: „Dođi, brate, da mi večeramo!“ „Ta, Boga ću ti, seko, večerati, Kad sam sinoć u mehani bio, I ubio careva sestrića, Pa mi išću glavu za njegovu. Imaš, seko, tri zlatne jabuke, Daj mi jednu, zamijeni mi glavu.“</p> <p>2. „Kako ću ti, brate, rastaviti: Sin Ibrahim ilahiju piše, Sin Husein Bergeviyu uči, Muhameda zaboljela glava.“ Ona ide sinu Ibrahimu: „Tebe zova daidža u svatove, U svatove da mu djever budeš.“ „Kako ću ti daidži u svatove, Kada istom ilahiju pišem?“ Ona ide sinu Huseinu: „tebe zove daidže u svatove, U svatove da mu djever budeš.“ „Kako ću ti daidži u svatove, Kada istom Berdeviju učim.“ Ona ide sinu Muhamedu: „Tebe zove daidža u svatove, U svatove da mu djever budeš.“</p>

<p>4. Susret sa smrću</p>	<p>svirale, Na kapiji tri dželata stoje. Jedan veli: „Ja čudna junaka!“, Drugi veli: „Žalosna mu majka!“ Treći mahnu, os'ječe mu glavu. Leteći mu glava govorila: „Teško onoj svakoj sjerotici, U koga je majka udovica!“</p>	<p>lagane, Pa 'nda ode u donje podrume, Pa opremi sebi konja vilu, Sebi vilu, majci lastavicu, Izvede ih na mermer-avliju, Al' ga čeka ostarila majka. Pojahaše dva konja debela, Pa odoše niz polje zeleno. Kad su došli blizu daje dvora, Govorio sine Muhamede:</p> <p>3. „Ta, Boga ti, moja mila majko, Kakvo ti je u daje veselje, Niti ima bubnja, nit' svirale?“ Govorila ostarila majka: „Muhamede, drago dijete moje, Bubnji bili, pa su posustali.“ Unidoše daji u avliju,</p> <p>4. Na avliji tri dželata stoje: Jedan veli: „Nu dobra junaka!“ Drugi veli: „Žalosna mu majka!“ Treći mahnu odsiječe mu glavu! Leteći mu glava govorila: „Selam čete mojim jaranima, Nek' ne drže vire u matere, I mene je moja privarila!“</p>	<p>3. Kako ću ti daidži u svatove, Kada me je zaboljela glava?“ „umivaj se djulsijom vodicom, Veži glavu srmali mahramom, Opremaj se što god bolje moreš, Pa otidi daidži u svatove.“ On izvadi ata nejahata, Ona sipa blago u bisage, Pa on sjeda na debela djoga, Pa doziva svoju milu braću: „Halal' te mi, ja ću umrijeti!“</p> <p>4 Kad je došo pred carsku kapiju, Kad tu stoje tri carska dželata. Jedan veli: „Ja dobra junaka!“ Drugi veli „Žalosna mu majka!“ Teći mahnu – odsiječe mu glavu. Letećiva glava progovara: „Ti ne ćuti majke hudovice, Koja voli bratu neg evladu.“</p>
---------------------------	--	--	---

U prvoj varijanti pjesme, koja je zabilježena u Derventi od Zulejhe Mujačić 1939. godine, brat saopćava sestri da je ubio „careva sestrića“ i da mu traže glavu za njegovu; u drugoj su promijenjena imena protagonista (u prvoj varijanti imamo Hasanagu i Umihanu, a u drugoj šećer Salih-agu, koji se obraća sestri Melkaduni). Zapisivač Smajil Bradarić nije naveo podatke od koga je čuo drugu varijantu ove balade, osim što se pouzdano zna da je i ona zabilježena na užem području Dervente. Šećer Salihaga je u bošnjačkoj narodnoj poeziji svojevrstan sinonim za hedonistu, momka koji mnogo uživa u životu i nastoji biti privlačan. U drugoj varijanti, ubijen je pašin sestrić. U brčanskoj pjesmi nemamo navedena imena spomenutih protagonista, a s obzirom

na činjenicu da je ovaj lirski obrazac propotovao različita područja, to nije ni važno. Imamo, dakle, zahtjev brata upućen sestri da mu, životom jednog od njezine trojice sinova, otkupi glavu, jer je ubio „careva sestrića“, pa mu „išću glavu za njegovu“, pri čemu je iz pjesme i bratova nastupa vidljivo da je on svoju glavu zamislio u ravni careve. Tri odrasla sina – Huseina, Ibrahima i Muhameda – mati obilazi redom. Svaki od njih u brčanskoj varijanti je učen, stasit, lijep i plemenit. Oni se ne daju prevariti – odmah im biva jasno šta majka želi od njih, dok u druge dvije varijante usmeni pjesnik pokušava opjevati situaciju u kojoj je majka prevarila najmlađega sina Muhameda i tako ga nespremnog poslala u smrt. Naivnost najmlađega uočljiva je i u sarajevskoj varijanti koju je zabilježila Ljuba Simić. U brčanskoj varijanti, u čemu se ogleda i njena posbenost u odnosu na ostale, pa i na sižejni obrazac koji je izveo Munib Maglajlić iz devet različitih varijanti, i najmlađi Muhamed, kojeg je „zaboljela glava“, odmah prozire o čemu se radi, šta zapravo majka želi od njega. Najmlađi, ipak, u varijanti iz Brčkog, ne pokušava remetiti idilu znajući da neko od njih trojice mora poći i povinovati se majčinim očekivanjima. Treći u nizu, Muhamed, ostavlja najstarijeg brata da „piše ilahiju“, potom srednjeg Ibrahima da „uči Bergeviju“, a on će poći s riječima – porukom „Halal’te mi, ja ću umrijeti!“. Ilahija i Bergevijsa su pobožni spjevovi, čime usmeni pjesnik u varijanti iz Brčkog želi naglasiti da se radi o vjerski odgojenim i učenim sinovima, nastoji objasniti da svaki od sinova nesretne sestre posjeduje izuzetne vrijednosti, čime se potencira dubina trgedije ukoliko se odmazda sprovede. Tu se u pjesmi i dešava vrhunac dramskog zapleta, a iz posljednjih stihova, u kojima „letećiva glava progovara“ da se „ne čuti“ majka hudovica, koja više voli „bratu neg’ evladu“, uviđamo i poentu koju je narodni pjesnik poslao u svijet. Sestra voli brata, a voli i sina, to je jasno, ali životne okolnosti i nevolje hudovicu dovedu čak i u takvo stanje raspamećenosti i duševne stranputice, gdje je čak „moralno opravdano“ ne poslušati ili „ne poćutiti“ majku, što je inače teško prihvatljivo u normalnim okolnostima. Uz sve to, okrutnost životne borbe za goli opstanak „ne čuti“ ljubav između majke i sinova, pogotovo ako ih majka ima više od jednog.

Usmeni pjesnik druge po redu dervenčanske varijante (dio pjesme koji govori o darovitim i vrijednim sinovima) razvio je zaplet na sličan način: *Jedan ući, drugi hatmu čini, / Treći majci dilbagiju piše*. Navedeni stihovi također naglašavaju visoku vrijednost života sve trojice momaka, a pogotovo najmlađega, i to onog tragičnog, koji svojoj majci „dilbagiju piše“ tj. spremnik za hamajliju (talisman) koji se popunjava odabranim ajetima iz Kur’ana. Inače, u drugoj „dervenčanskoj“ varijanti motiv susreta sa sinovima najrazvijenije je predstavljen, u čak 26 stihova, što je skoro polovina cijele balade. Dramsko saopćavanje je u ovoj baladi, posebice u varijanti iz Brčkog, dovedeno do vr-

hunca, a da se, pri tome, nijednog trenutka nije narušila razboritost i razumijevanje situacije kod njenih tragičnih likova. Sve tri varijante ispjevane su u formi epskog deseterca po principu 4+6 slogova (četiri sloga prije cezure ili stanke i još šest slogova poslije stanke), koji i jeste najzastupljeniji oblik metra u južnoslavenskoj lirici.

Brčanska se inačica odlikuje konciznošću, poetskom kredibilnošću i preciznošću odgovora koje usmeni pjesnik vješto utkiva u pjesničko kazivanje. Prva dervenčanska varijanta također donosi upečatljive poetske slike. Poput Brčanske, i varijanta Zulejhe Mujačić uobličena je tako da najmlađi sin naslućuje s kakvim zahtjevom mu je majka došla, jer joj se opire riječima: *Mila majko, mene boli glava! Za razliku od prethodne, druga dervenčanska varijanta pokazuje "naivnost" najmlađega sina uvjerljivo datu u stihovima: *Skoč' Muhamed na noge lagane,/ Pa 'nda ode u donje podrume,/ Pa opremi sebi konja Vilu,/ Sebi Vilu, majki Lastavicu...* Kada je pak u pitanju poentiranje u posljednjim stihovima u kojima se nastoji opisati težina pozicije hudovice, ali i žrtva djece koju hudovica podiže, čini se da je najuspjelije pjesničko uobličjenje ponudila varijanta Mujačićeve u kojoj se jasno kaže *Teško onoj svakoj sjerotici,/ U koga je majka udovica*. Usmeni pjesnik, čak i u jasno opisanoj prevari, nije htio sotonizirati majku poštujući težinu zadatka koji nosi na plećima – poziciju samohrane hudovice, pa je stoga umjerenim stihovima naglašena sinova žrtva.*

ZAKLJUČAK

Srazmjerno rasprostranjena bosanskohercegovačka balada koja govori o zalogu sina za brata na ime krvne osvete pripada redu balada antologijske vrijednosti, o čemu su posvjedočile analize ove balade u radovima Muniba Maglalića, jednako kao i njeno uvrštavanje u izbor najljepših balada koji je načinila Hatidža Krnjević. Tri varijante, do kojih prethodni istraživači nisu došli, sačuvale su specifično razumijevanje usmenog pjesnika u dramskom saopćavanju karakterističnom za sjever Bosne – Derventu i Brčko. Samo izvorno porijeklo pjesme ostaje nepoznanica, jer je očito lirski obrazac proputovao različite dijelove Bosne, čak i različite nacionalne skupine. Ipak, postoje jedinstvene poveznice te kulturnohistorijski kontekst na prostoru na kojem je krvna osveta bila običajna praksa. Ova praksa je zabilježena na Kosovu, Crnoj Gori i Albaniji te nekim dijelovima Italije.² Zabilježena balada svjedoči da je postojala i u Bosni. Ova balada sačuvala je sjećanje na dramatične momente vezane za poštovanje takve tradicije kao i situaciju u kojoj je jedna nedužna, ranjiva i nezaštićena ženska glava morala da donese odluku u kojoj je sadržana eshatološka suština drame.

² Vidjeti URL poveznicu: <https://putnikofer.hr/kultura-i-ljudi/krvna-osveta-u-albaniji/>; posjećeno 27. 5. 2022.

IZVORI I LITERATURA

Izvori:

1. Bradarić, Smajl O., Ms 38 – *Narodne umotvorine (iz Dervente i okolice većinom)*
2. Davidović, Stevan (1884), *Srpske narodne pjesme iz Bosne: ženske*, Nakladom Knjižare Braće Jovanovića, Pančevo
3. Folklorni arhiv Zemaljskog muzeja BiH, Fascikle: G-VII, G-VIII, G-LI.
4. Link: <https://putnikofer.hr/kultura-i-ljudi/krvna-osveta-u-albaniji/>

Literatura

1. Bošković-Stulli, Maja (1983), *Usmena književnost nekad i sada*, Prosveta, Beograd
2. Bradarić, Smajil (2018), *Narodne umotvorine iz Dervente i okolice*, Sv. II, br. pjesme 53, Slavistički komitet i Zemaljski muzej BiH, Sarajevo
3. Buturović, Đenana (2009), *Morići. Smisao sjećanja i pamćenja*, Svjetlost, Sarajevo
4. Buturović, Đenana (1983), *Morići. Od stvarnosti do usmene predaje*, Svjetlost, Sarajevo
5. Efendić, Nirha (2015), *Bošnjačka usmena lirika – kulturnohistorijski okviri geneze i poetička obilježja*, Slavistički komitet i ZMBiH, Sarajevo
6. Efendić, Nirha (2019), "Nekoliko značajnih rukopisnih zbirki u posjedu Zemaljskog muzeja", *Godišnjak BZK „Preporod“*, 363-380.
7. Efendić, Nirha (2016a), "Bošnjačka usmena balada u istraživanjima Muniba Maglajića", u: *Behar*, tematski broj časopisa posvećen Munibu Maglajiću (1945-2015), god. XXV, br. 129-130, 22-25.
8. Efendić, Nirha (2016b), "Narodno biserje sjeverozapadne Bosne s početka 20. stoljeća, rukopisna zbirka Samjila Bradarića", *Bosanski jezik*, br. 13, 107-140.
9. Krnjević, Hatidža (1975), "Usmene balade Bosne i Hercegovine, dosadašnja izučavanja i glavna svojstva", *Godišnjak Odjeljnja za književnost Instituta za jezik i književnost u Sarajevu*, knj. III-IV, 361-377.
10. Krnjević, Hatidža (1973), *Usmene balade Bosne i Hercegovine. Knjiga o baladama i knjiga balada*, Svjetlost, Sarajevo
11. Krnjević, Hatidža (1978), *Antologija narodnih balada*, Srpska književna zadruga, Beograd

12. Maglajlić, Munib (2018), *Bošnjačka usmena balada*, Zemaljski muzej BiH, Sarajevo
13. Maglajlić, Munib (1985), *Muslimanska usmena balada*, Veselin Masleša, Sarajevo
14. Marković, Franjo (1869), "O baladah i romancah", *Vienac*, 1/1869, 44,760-771.
15. Marković, Franjo (1869), "O slavenskih baladah", *Vienac*, 1/1869, 45, 787-796.

THREE VERSIONS OF THE BALLAD FROM BOSNIA'S NORTH ABOUT PLEDGING A SON FOR A BROTHER

Summary:

Approximately sixty lyrical songs were inscribed into the Folklore Archive of the National Museum during the field research in Brcko conducted by Bosnian writer and folklorist Alija Nametak as an employee of the Institute for Folklore Research in 1956, including a ballad about a mother who sacrificed her son to save her brother's life. This moving ballad has been inscribed at least twice more in Bosnia's north, and two variants of this song were recorded in Derventa - they are included in a large collection made by Smajl Bradaric and kept in the National Museum of BiH's Folklore Archive. The National Museum and the BiH Slavic Committee collaborated to publish this collection (Bradari 2018). The mentioned ballad was also discussed in Munib Maglajli's 1985 study "Muslim Oral Ballads," in the section entitled Conflict in the Family, indicating its importance, but also a solid number of variants throughout Bosnia (Maglajlić 2018). The variants presented here, however, were not the subjects of Maglajlić's analyses, even though he found as many as nine versions of this ballad from various sources for his study. This paper will use the method of three-variant ballad promotion to see the oral poet from Bosnia's north in action. It will try to show and highlight the poetic achievements of the "northern" variants. The poetic shaping of key motifs will be considered in each recorded variant, and the difference between them will be established. Methods of interpretation and analysis will be used.

Keywords: oral literature; ballad; motive; blood feuds; variant

Adresa autorice
Author's address

Nirha Efendić
Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine
efendicnirha@yahoo.com